

TIM MARSHALL

ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΗΜΑΙΑ

μετάφραση
δρ Σπυρίδων Κατσούλας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΟΠΤΡΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	9
1. Η Αστερόεσσα	19
2. Η Γιούνιον Τζακ του Ηνωμένου Βασιλείου	47
3. Ο Σταυρός και οι Σταυροφορίες	75
4. Τα Χρώματα της Αραβίας	119
5. Σημαίες του Φόβου	149
6. Ανατολικά της Εδέμ	175
7. Σημαίες της Ελευθερίας	209
8. Σημαίες της Επανάστασης	235
9. Ο Καλός, ο Κακός και ο Άσχημος	265
Επίμετρο – Η Γαλανόλευκη	299
Βιβλιογραφία	321
Ευχαριστίες	327
Ευρετήριο	329

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*«Δεν είμαι τίποτα παραπάνω απ' ό,τι πιστεύεις πως είμαι
και είμαι όλα όσα πιστεύεις ότι μπορώ να είμαι».*

Η αμερικανική σημαία «σε διάλογο»
με τον υπουργό Εσωτερικών των ΗΠΑ,
Φράνκλιν Κ. Λέιν (Ημέρα της Σημαίας, 1914)

Την ημέρα των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11ης Σεπτεμβρίου, μόλις έσβησαν οι φλόγες και κατακάθισε η σκόνη, τρεις πυροσβέστες της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας της Νέας Υόρκης σκαρφάλωσαν μέσα από τους καπνούς στα ερείπια του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου και ύψωσαν την Αστερόεσσα.

Η πράξη τους δεν ήταν προσχεδιασμένη, ούτε παρευρίσκονταν διαπιστευμένοι φωτογράφοι. Οι τρεις άντρες ένιωσαν απλώς την ανάγκη να κάνουν μέσα στον τόσο χαλασμό «μια καλή πράξη». Ένας φωτογράφος μιας τοπικής εφημερίδας, το όνομα του οποίου είναι Τομ Φράνκλιν, απathanάτισε τη στιγμή. Αργότερα σχολίασε για τη φωτογραφία του ότι «κάτι του είπε για το σθένος του αμερικανικού λαού».

Πώς είναι δυνατόν ένα απλό κομμάτι υφάσματος να είχε να πει κάτι τόσο βαθύ, ώστε η φωτογραφία αυτή να κάνει όχι μόνο τον γύρο της Αμερικής, αλλά και ολόκληρου του κόσμου; Η σημασία μιας σημαίας πηγάζει από τα συναισθήματα που εμπνέει. Η αμερικανική σημαία, ή Old Glory όπως την ξέρουν οι Αμερικανοί, μιλάει στην καρδιά τους μ' έναν τρόπο που όσοι δεν είμαστε Αμερικανοί δεν μπορούμε να

αισθανθούμε. Μπορούμε όμως να το αντιληφθούμε, καθώς οι περισσότεροι από εμάς τρέφουμε ανάλογα συναισθήματα για τα δικά μας εθνικά σύμβολα. Ανεξάρτητα από το αν οι απόψεις σας σχετικά με τον συμβολισμό της σημαίας σας είναι φανερά θετικές ή ακόμα και αρνητικές, το γεγονός παραμένει το ίδιο: σε αυτό το απλό κομμάτι υφάσματος ενσαρκώνεται το έθνος. Η ιστορία, η γεωγραφία, ο λαός και οι αξίες μιας χώρας – τα πάντα συμβολίζονται σ' αυτό το ύφασμα, στο σχήμα και στα χρώματα με τα οποία είναι φτιαγμένο. Είναι εμποτισμένο με νοήματα, έστω κι αν αυτά ερμηνεύονται με διαφορετικό τρόπο από τον καθένα.

Καθεμία από τις σημαίες του κόσμου είναι ταυτόχρονα μοναδική και παρόμοια με μια άλλη. Όλες έχουν κάτι να πουν – μερικές φορές ίσως περισσότερα κι απ' όσα χρειάζεται.

Αυτό συνέβη τον Οκτώβριο του 2014, όταν η εθνική ομάδα ποδοσφαίρου της Σερβίας φιλοξενούσε την Εθνική Αλβανίας στο γήπεδο της Παρτιζάν στο Βελιγράδι. Ήταν η πρώτη επίσκεψη της Αλβανίας στη σερβική πρωτεύουσα από το 1967. Έκτοτε μεσολάβησε ο εμφύλιος πόλεμος της Γιουγκοσλαβίας, στον οποίο εντάσσεται και η σύρραξη των Σέρβων με τους Αλβανούς Κοσοβάρους. Αυτή έληξε το 1999 με την *de facto* διχοτόμηση της Σερβίας, ύστερα από τον τρίμηνο νατοϊκό βομβαρδισμό των σερβικών στρατευμάτων, χωριών και πόλεων. Το 2008 το Κόσοβο προέβη μονομερώς στην ανακήρυξή του σε ανεξάρτητο κράτος. Η ενέργεια αυτή υποστηρίχτηκε από την Αλβανία και το Κόσοβο αναγνωρίστηκε από πολλές χώρες – με την Ισπανία να αποτελεί μια τρανταχτή εξαίρεση. Φοβόταν ότι η εικόνα της κοσοβάρικης σημαίας να κυματίζει στον ουρανό της πρωτεύουσας ενός ανεξάρτητου κράτους θα μπορούσε να ενθαρρύνει το κίνημα ανεξαρτησίας της Καταλονίας.

Έξι χρόνια αργότερα η ένταση μεταξύ Σερβίας και Κοσόβου, και κατ' επέκταση της Αλβανίας, παρέμενε σε υψηλά επίπεδα. Καθώς γνώριζαν με κάθε βεβαιότητα ότι θα προκαλούνταν επεισόδια, δεν επιτράπηκε στους φιλάθλους της φιλοξενούμενης ομάδας να παρακολουθήσουν το ματς.

Ο ρυθμός του αγώνα ήταν αργός, παρόλο που η ατμόσφαιρα ήταν

φανατισμένη και από τις κερκίδες ακουγόταν το σύνθημα «Σκοτώστε τους Αλβανούς». Λίγο πριν από τη λήξη του ημιχρόνου, μερίδα οπαδών και κάποιοι ποδοσφαιριστές παρατήρησαν στον νυχτερινό ουρανό ένα τηλεχειριζόμενο drone να πλησιάζει προς τη μεσαία γραμμή του γηπέδου. Αργότερα αποκαλύφθηκε ότι το χειριζόταν ο τριανταεπτάχρονος Αλβανός εθνικιστής Ισμαήλ Μορίνα, ο οποίος ήταν κρυμμένος σ' έναν πύργο του παρακείμενου ιερού ναού του Αρχαγγέλου Γαβριήλ, απ' όπου μπορούσε να βλέπει όλο το γήπεδο.

Καθώς το drone πλησίαζε προς το έδαφος, στο γήπεδο άρχισε να επικρατεί μια εμβρόνιτη σιωπή και μετά, όση ώρα αυτό αιωρούνταν πάνω από το κέντρο του γηπέδου, ξέσπασε μια οργισμένη αντίδραση. Από πάνω του κρεμόταν μια αλβανική σημαία.

Δεν επρόκειτο απλώς για μια αλβανική σημαία, η οποία θα αρκούσε και από μόνη της για να προκαλέσει αντιδράσεις. Η συγκεκριμένη σημαία έφερε τον μαύρο δικέφαλο αετό της Αλβανίας, τα πρόσωπα δύο Αλβανών ηρώων της επανάστασης των αρχών του εικοστού αιώνα κι έναν χάρτη της «Μεγάλης Αλβανίας», στον οποίο συμπεριλαμβάνονταν τμήματα της Σερβίας, της Βόρειας Μακεδονίας, της Ελλάδας και του Μαυροβουνίου. Είχε κεντημένη πάνω της τη λέξη «αυτόχθονας», κάνοντας έτσι αναφορά στους γηγενείς πληθυσμούς. Το μήνυμα ήταν ότι οι Αλβανοί, οι οποίοι θεωρούν τους εαυτούς τους απόγονους της αρχαίας ιλλυρικής φυλής από τον τέταρτο αιώνα π.Χ., ήταν ο πραγματικός αυτόχθονας πληθυσμός της περιοχής και όχι οι Σλάβοι, οι οποίοι κατέφθασαν μόλις τον έκτο αιώνα μ.Χ.

Ο Σέρβος αμυντικός Στέφαν Μίτροβιτς τέντωσε τα χέρια του και κατέβασε τη σημαία. Αργότερα δήλωσε ότι άρχισε να τη διπλώνει «όσο πιο ήρεμα γινόταν προκειμένου να την παραδώσει στον τέταρτο διαιτητή της αναμέτρησης», έτσι ώστε να μπορέσει να συνεχιστεί το παιχνίδι. Δύο Αλβανοί ποδοσφαιριστές την άρπαξαν μέσα από τα χέρια του κι αυτό ήταν. Πολλοί παίχτες πιάστηκαν στα χέρια και στη συνέχεια ένας Σέρβος οπαδός κατέβηκε από τις κερκίδες και χτύπησε τον αρχηγό της αλβανικής ομάδας στο κεφάλι με μια πλαστική καρέκλα. Βλέποντας κι άλλους οπαδούς να εισβάλλουν στο γήπεδο, η σερβική ομάδα ήρθε στα λογικά της και προσπάθησε να προστατεύσει τους

Αλβανούς ποδοσφαιριστές, καθώς αυτοί έτρεχαν προς τη φυσούνα του γηπέδου εγκαταλείποντας τον αγώνα. Οι φωτοβολίδες έπεφταν βροχή καταπάνω τους, ενώ στις εξέδρες είχαν ξεσπάσει άγριες συμπλοκές ανάμεσα στους οπαδούς και τους άντρες των ΜΑΤ.

Ο πολιτικός αντίκτυπος των επεισοδίων ήταν δραματικός. Η σερβική αστυνομία διεξήγαγε έρευνα στα αποδυτήρια της αλβανικής ομάδας και στη συνέχεια κατηγόρησε τον κουνιάδο του Αλβανού πρωθυπουργού ότι αυτός χειριζόταν το drone από τις κερκίδες. Τα μέσα ενημέρωσης και των δύο χωρών επιδόθηκαν σε εθνικιστικό παραλήρημα. Ο υπουργός Εξωτερικών της Σερβίας, Ίβιτσα Ντάτσιτς, δήλωσε ότι η χώρα του «δέχτηκε πρόκληση» και ότι «αν κάποιος από τη Σερβία ανέμιζε μια σημαία της Μεγάλης Σερβίας στα Τίρανα ή στην Πρίστινα, τότε το θέμα θα είχε ήδη συμπεριληφθεί στην ατζέντα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ». Μερικές ημέρες αργότερα, η προγραμματισμένη επίσκεψη του Αλβανού πρωθυπουργού στη Σερβία, η πρώτη εδώ και σχεδόν εφτά χρόνια, ακυρώθηκε.

Το απόφθεγμα του Τζορτζ Όργουελ ότι το ποδόσφαιρο είναι ένας «πόλεμος δίχως πυροβολισμούς» αποδείχθηκε προφητικό και, δεδομένης της ασιάθειας στα Βαλκάνια, το μείγμα ποδοσφαίρου, πολιτικής και εθνικών συμβόλων θα μπορούσε να είχε οδηγήσει μέχρι και σε ένοπλη σύρραξη.

Η ύψωση της αμερικανικής σημαίας στο σημείο όπου κατέρρευσαν οι Δίδυμοι Πύργοι προμήνυε έναν άλλο πόλεμο. Ο Τομ Φράνκλιν δήλωσε ότι όταν φωτογράφιζε το στιγμιότυπο είχε κατά νου τις ομοιότητες με μια άλλη διάσημη φωτογραφία από μια παλιότερη σύρραξη – τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, τη στιγμή που Αμερικανοί πεζοναύτες ύψωναν την αμερικανική σημαία στην κορυφή της Ίβο Τζιμα. Πολλοί Αμερικανοί θα έκαναν αμέσως τον ίδιο παραλληλισμό και θα αναγνώριζαν ότι και οι δύο στιγμές αποτύπωναν μια πληθώρα από ανάμεικτα συναισθήματα: λύπη, θάρρος, ηρωισμό, τόλμη, ομαδική προσπάθεια και συλλογικό κατόρθωμα.

Και οι δύο εικόνες, ίσως όμως λίγο περισσότερο η φωτογραφία της 11ης Σεπτεμβρίου, φέρνουν επίσης στον νου την πρώτη στροφή του

αμερικανικού εθνικού ύμνου, της «Αστερόεσσας Σημαίας», ιδίως τους δύο τελευταίους στίχους:

*Πες, τάχα, αν κυματίζει η αστερόεσσα κείνη σημαία και τώρα,
πάνω απ' τη γη των ελευθέρων και των γενναίων τη χύρα;*

Σε μια συνταρακτική στιγμή για τον αμερικανικό λαό, η εικόνα της σημαίας τους που συνέχιζε να κυματίζει λειτούργησε για πολύ κόσμο καθουσιαστικά. Το γεγονός ότι τα αστέρια των πενήντα πολιτειών υψώθηκαν στον ουρανό από ένστολους άντρες μπορεί να διέγειρε τον μιλιταρισμό που διακρίνει την αμερικανική κουλτούρα, αλλά σίγουρα εκείνο το κόκκινο, το λευκό και το μπλε που ξεχώριζε ανάμεσα στο φριχτό γκρι του ολέθρου του Σημείου Μηδέν θα βοήθησε και αρκετούς απλούς πολίτες να διαχειριστούν τις υπόλοιπες συγκλονιστικές εικόνες από την πόλη της Νέας Υόρκης εκείνης της φθινοπωρινής ημέρας.

Από πού προήλθαν αυτά τα εθνικά σύμβολα με τα οποία αισθανόμαστε τόσο ταυτισμένοι; Οι σημαίες είναι ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο στην ιστορία της ανθρωπότητας. Τα πολεμικά λάβαρα και τα ζωγραφισμένα πάνω σε ύφασμα σύμβολα προηγούνται χρονικά των σημαιών και ήταν διαδεδομένα στους αρχαίους Αιγύπτιους, στους Ασσύριους και στους Ρωμαίους, όμως η ανακάλυψη του μεταξιού από τους Κινέζους ήταν αυτό που επέτρεψε στις σημαίες όπως τις ξέρουμε σήμερα να αναδειχθούν και να εξαπλωθούν ανά τον κόσμο. Τα παραδοσιακά υφάσματα ήταν πολύ βαριά για να κρατιούνται ψηλά και να κυματίζουν στον αέρα, ειδικά αν ήταν ζωγραφισμένα. Το μεταξύ ήταν πολύ ελαφρύτερο, κι έτσι τα λάβαρα μπορούσαν, για παράδειγμα, να συνοδεύουν τους στρατούς στο πεδίο της μάχης.

Το νέο ύφασμα μαζί με το νέο έθιμο διαδόθηκαν κατά μήκος του Δρόμου του Μεταξιού. Οι Άραβες ήταν οι πρώτοι που το υιοθέτησαν και οι Ευρωπαίοι ακολούθησαν αμέσως μετά, αφού ήρθαν σε επαφή μαζί τους στη διάρκεια των Σταυροφοριών. Είναι πιθανό κατά τις

συγκεκριμένες εκστρατείες, όπου συμμετείχαν μεγάλοι δυτικοί στρατοί, να κατοχυρώθηκε και η χρήση των θυρών και των εραλδικών συμβόλων, με σκοπό να διακρίνονται οι συμμετέχοντες. Αυτά τα εραλδικά εμβλήματα στην πορεία ταυτίστηκαν με την τάξη και την καταγωγή, ειδικά για τις βασιλικές δυναστείες, κι αυτός είναι ένας από τους λόγους που οι ευρωπαϊκές σημαίες εξελίχθηκαν από στρατιωτικά λάβαρα και ναυτικά σινιάλα σε σύμβολα του έθνους-κράτους.

Κάθε έθνος εκπροσωπείται σήμερα από μια σημαία, γεγονός που αποδεικνύει την επίδραση της Ευρώπης στον σύγχρονο κόσμο με την εξάπλωση των αυτοκρατοριών και τη διάδοση των ιδεών της ανά την υφήλιο. Όπως είπε ο Γιόχαν Βόλφγκανγκ φον Γκάιτε στον σχεδιαστή της σημαίας της Βενεζουέλας, Φρανσίσκο ντε Μιράντα: «Μια χώρα πρώτα ξεκινάει από το όνομα και τη σημαία κι ύστερα τους δίνει υπόσταση, ακριβώς όπως εκπληρώνει το πεπρωμένο του ένας άντρας».

Τι σημαίνει να περικλείεις ένα έθνος μέσα σε μια σημαία; Σημαίνει να προσπαθείς να ενώσεις έναν πληθυσμό πίσω από ένα ομοιογενές σύνολο ιδεών, στόχων, ιστορίας και πεποιθήσεων – ένας σχεδόν ακατόρθωτος στόχος. Όταν όμως ανάβουν τα αίματα, όταν ο εχθρός υψώνει το λάβαρο του πολέμου, τότε οι άνθρωποι συνασπίζονται γύρω από το δικό τους σύμβολο. Οι σημαίες σχετίζονται με τις βαθύτερες φυλετικές τάσεις μας και τις αντιλήψεις μας περί ταυτότητας – αυτό που εννοούμε όταν λέμε «ή εμείς ή αυτοί». Οι περισσότεροι συμβολισμοί στον σχεδιασμό μιας σημαίας βασίζονται στην έννοια της σύγκρουσης και της αντιπαράθεσης – όπως φαίνεται, για παράδειγμα, από το συχνό φαινόμενο της παραπομπής του κόκκινου χρώματος στο αίμα των θυσιασμένων. Αλλά σ' έναν σύγχρονο κόσμο που καταβάλλει προσπάθειες να μειώσει τις συγκρούσεις και να προωθήσει ένα ευρύτερο αίσθημα ενότητας, ειρήνης και ισότητας και όπου η εκτεταμένη μετακίνηση πληθυσμών έχει θολώσει τις γραμμές που χωρίζουν «εμάς από αυτούς», τι ρόλο παίζουν άραγε οι σημαίες;

Είναι σαφές ότι το σύμβολο της σημαίας μπορεί ακόμη να ασκήσει μεγάλη δύναμη, μεταδίδοντας με άμεσο τρόπο ένα σύνολο ιδεών και διεγείροντας τα συναισθήματα του κόσμου. Σήμερα υπάρχουν περισσότερα έθνη-κράτη από οποτεδήποτε άλλοτε στο παρελθόν, αλλά οι

σημαίες χρησιμοποιούνται εξίσου και από μη κρατικούς δρώντες ως οπτικό σλόγκαν για τη μεταβίβαση εννοιών που ανήκουν σ' ένα ευρύ φάσμα: από την κοινοτοπία των οικονομικών εμπορικών αγαθών μέχρι την αχρειότητα της θρησκευτικής και ρατσιστικής βίας. Αυτό είναι κάτι που έχουμε συναντήσει αλλεπάλληλες φορές στην πρόσφατη ιστορία, από τον Χίτλερ και τη ναζιστική σβάστικα – μια εικόνα που ακόμα και σήμερα προκαλεί έντονα συναισθήματα – μέχρι την εμφάνιση του Ισλαμικού Κράτους, το οποίο δίνει έμφαση σε θρησκευτικά ή προφητικά σύμβολα που έλκουν την προσοχή και, κάποιες φορές, κερδίζουν τη στήριξη του κόσμου.

Το βιβλίο αυτό θα μπορούσε να περιέχει εκατοντάδες ιστορίες, παρουσιάζοντας απλώς και μόνο την ιστορία της καθημίας από τις σημαίες των 193 εθνών-κρατών του κόσμου, αλλά κάτι τέτοιο θα το μετέτρεπε σε κατάλογο, και μάλιστα σε έναν εξαιρετικά βαρύ κατάλογο. Αντίθετα, εδώ παρατίθενται οι ιστορίες μερικών από τις κυριότερες εθνικές σημαίες, μερικών από τις πιο αιγιματικές σημαίες και κάποιων που απλούστατα έχουν τις πιο ενδιαφέρουσες ιστορίες. Στις περισσότερες περιπτώσεις, σημασία έχουν οι πρωταρχικές ερμηνείες των σχεδίων, των χρωμάτων και των συμβόλων, αλλά σε κάποιες περιπτώσεις, για κάποιους ανθρώπους, αυτή η ερμηνεία έχει μεταβληθεί σε κάτι άλλο, το οποίο είναι και αυτό που αντιπροσωπεύει η σημαία τώρα πια. Η ερμηνεία, λοιπόν, είναι καθαρά υποκειμενική.

Το βιβλίο ανοίγει με την πιο αναγνωρίσιμη πιθανότητα σημαία στον κόσμο: την Αστερόεσσα, μια οπτική αναπαράσταση του αμερικανικού ονείρου. Απολαμβάνοντας τον βαθύτατο σεβασμό της μεγάλης πλειονότητας του αμερικανικού πληθυσμού, αποτελεί το ισχυρότερο παράδειγμα του πώς ένα σύμβολο μπορεί να ορίζει και να ενώνει μια χώρα. Από τη σημερινή παγκόσμια αυτοκράτειρα πηγαινουμε σε μια άλλη αυτοκράτειρα του παρελθόντος: η επιρροή της σημαίας της Ένωσης του Ηνωμένου Βασιλείου (Γιούνιον Τζακ) έφτασε μέχρι τα πέρατα του κόσμου, αντιπροσωπεύοντας το ενιαίο στρατόπεδο μιας τεράστιας αυτοκρατορίας, αλλά πίσω από την επιφανειακή ενότητα παρέμειναν ισχυρά τα αισθήματα εθνικής ταυτότητας σε καθένα από

τα Βρετανικά Νησιά, τα οποία ακόμα και σήμερα κάθε άλλο παρά έχουν ξεθωριάσει.

Η σημαία της Ευρωπαϊκής Ένωσης επίσης πασχίζει να λειτουργήσει ενοποιητικά. Σε μια ήπειρο όπου οι εθνικές ταυτότητες είναι βαθιά ριζωμένες, πολλοί Ευρωπαίοι εμφανίζονται προσκολλημένοι στις σημαίες της χώρας τους περισσότερο από ποτέ. Ενώ ορισμένες από αυτές τις σημαίες βασίζονται σε κάποιον χριστιανικό συμβολισμό, με τα χρόνια οι θρησκευτικοί συσχετισμοί έχουν ατονήσει. Δεν συμβαίνει το ίδιο με τα αραβικά έθνη που βρίσκονται λίγο πιο νότια: συχνά οι σημαίες τους κοσμούνται με ισχυρά ισλαμικά σύμβολα και ιδέες που μιλούν στην καρδιά του πληθυσμού κάθε χώρας. Μπορεί εδώ ο συμβολισμός να είναι ισχυρός, αλλά τα έθνη-κράτη είναι αδύναμα. Το μέλλον ενδέχεται να επιφυλάσσει ακόμα μεγαλύτερες αλλαγές στη μορφή τόσο αυτών, όσο και των σημαιών τους. Καταλυτικό ρόλο σε αυτό αναμένεται να έχουν οι τρομοκρατικοί θύλακες που δρουν στην περιοχή. Η δραστηριότητα και η επιρροή αυτών των οργανώσεων, που έχουν σταθερά θέση στους τηλεοπτικούς δέκτες μας, είναι σημαντικό να γίνουν κατανοητές. Οντότητες όπως το Ισλαμικό Κράτος χρησιμοποιούν εξίσου τους θρησκευτικούς συμβολισμούς με μεγάλη αποτελεσματικότητα, σκορπώντας τον τρόμο και κερδίζοντας παγκόσμια αναγνωρισιμότητα.

Κινούμενοι ανατολικά προς την Ασία, συναντάμε μια σειρά από σημαίες οι οποίες αποτυπώνουν τα σαρωτικά ρεύματα ιδεών, πληθυσμών και θρησκειών που εμφανίστηκαν όχι μόνο τον εικοστό αιώνα, αλλά και πολύ νωρίτερα. Πολλά από τα σύγχρονα έθνη-κράτη ανέτρεξαν στις ρίζες των αρχαίων πολιτισμών τους για να διαμορφώσουν τις σημαίες τους, συνήθως όταν βρίσκονταν σε κάποιο κομβικό σημείο της ιστορίας τους, προχωρώντας σε μια μείξη του παλιού με το καινούριο. Στην Αφρική, αντίθετα, αντικρίζουμε τα χρώματα μιας πολύ σύγχρονης αντίληψης για την ήπειρο, η οποία έχει απεκδυθεί τα δεσμά της αποικιοκρατίας και ατενίζει τον εικοστό πρώτο αιώνα με μεγαλύτερη αυτογνωσία. Όσο δε για τους επαναστάτες της Λατινικής Αμερικής, αυτοί διατήρησαν στενούς πολιτισμικούς δεσμούς με τους αποικιοκράτες που έπλασαν τον κόσμο μας και πολλές από τις

σημαίες της ηπείρου αποτυπώνουν τα ιδανικά της εθνογένεσης του δέκατου ένατου αιώνα.

Οι σημαίες είναι πανίσχυρα σύμβολα και είναι πάρα πολλοί οι συλλογικοί οργανισμοί που τις έχουν οικειοποιηθεί με εκπληκτικά αποτελέσματα – εκφράζουν, για παράδειγμα, μηνύματα φόβου, ειρήνης ή αλληλεγγύης, κερδίζοντας διεθνή αναγνώριση στο μεταβαλλόμενο τοπίο των ταυτοτήτων και των νοημάτων.

Τις σημαίες τις ανεμίζουμε, τις καίμε, τις βλέπουμε να κυματίζουν έξω από κοινοβούλια και ανάκτορα, έξω από σπίτια και εκθεσιακούς χώρους. Αναπαριστούν την πολιτική μιας ανώτερης δύναμης, όσο και τη δύναμη του όχλου. Πολλές απ' αυτές έχουν κρυφές ιστορίες που εξηγούν αυτό που βλέπουμε σήμερα.

Φαίνεται πως βρισκόμαστε εν μέσω μιας αναζωπύρωσης της πολιτικής των ταυτοτήτων σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό, εθνοτικό και θρησκευτικό επίπεδο. Η πλάσιγγα της ισχύος αλλάζει, οι παλιές βεβαιότητες καταρρέουν και σε καιρούς σαν κι αυτούς οι άνθρωποι στρέφονται σε σύμβολα που τους μοιάζουν οικεία, αναζητώντας ιδεολογικές άγκυρες σε έναν ταραχώδη, μεταβαλλόμενο κόσμο. Τα ιδανικά που συμβολίζονται στη σημαία ενός έθνους δεν είναι απαραίτητο ότι ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Παρ' όλα αυτά, η σημαία μπορεί, όπως φέρεται να δήλωσε ο Αμερικανός υπουργός Εσωτερικών, Φράνκλιν Κ. Λέιν, για την Αστερόεσσα, να είναι «όλα όσα πιστεύεις ότι μπορεί να είναι».

Αυτό είναι το συναισθηματικά φορτισμένο έμβλημα που λέγεται σημαία. Έχει τη δύναμη να αφυπνίζει και να ενσαρκώνει συναισθήματα τόσο ισχυρά, ώστε κάποιες φορές οι άνθρωποι είναι πρόθυμοι να ακολουθήσουν αυτό το κομμάτι υφάσματος μέχρι και στη φωτιά της μάχης και να δώσουν ακόμα και τη ζωή τους για όλα όσα συμβολίζει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΑΣΤΕΡΟΕΣΣΑ

*«Δεν έχει πάνω της ούτε μια ραφή, αλλά περιφρονεί τη μαθητικότητα,
την αδυναμία και την πδευονεξία».*

Τσαρλς Έβανς Χιου,
υπουργός Εξωτερικών ΗΠΑ, 1921-1925

Προηγούμενες σελίδες: Υποστηρικτές της παράνομης οργάνωσης Τζαμαάτ αντ Ντάουα καίνε την Ασπερόεσσα στην πόλη Κουέτα του Πακιστάν τον Μάιο του 2016, διαμαρτυρόμενοι για μια επίθεση αμερικανικού drone σε πακιστανικό έδαφος.

Πες, τάχα, αν μπορείς να δεις στο πρώτο λυκαυγές; Στις Ηνωμένες Πολιτείες η απάντηση είναι ένα εμφατικό ναι. Από τη χαραυγή ως το λυκαυγές η Αμερική είναι ντυμένη στα κόκκινα, στα λευκά και στα μπλε. Η σημαία κυματίζει πάνω σε κυβερνητικά κτίρια, σουπερμάρκετ και εκθέσεις αυτοκινήτων, από τη σκεπή της μεγαλοπρεπέστερης έπαυλης μέχρι το ταπεινότερο σπιτάκι με τον λευκό φράχτη ολόγυρά του και από μια ξύλινη καλύβα μέχρι τον Λευκό Οίκο. Το πρωί υψώνεται και κυματίζει σε εκατομμύρια ιστούς, καθώς η «Γη της Επαγγελίας» αρχίζει να δημιουργεί κάθε φορά από το μηδέν το πιο επιτυχημένο έθνος που έχει δει ποτέ ο πλανήτης.

Αυτή είναι η Αστερόεσσα. Η πιο αναγνωρίσιμη, αγαπητή, μισπητή, σεβαστή, απειλητική και θαυμαστή σημαία στον κόσμο.

Ανεμίζει σε περισσότερες από 700 στρατιωτικές βάσεις σε 60 περίπου χώρες ανά τον κόσμο, καθώς πάνω από 250.000 Αμερικανοί πολίτες υπηρετούν στο εξωτερικό. Για κάποιους ανθρώπους σ' αυτές τις χώρες, η θέα της Αστερόεσσας σε αυτό το στρατιωτικό πλαίσιο είναι μια υπόμνηση ότι η ασφάλειά τους εξαρτάται εν μέρει από την υπερδύναμη. Ωστόσο, για τους επικριτές της Αμερικής αποτελεί σύμβολο αλαζονικής ισχύος και ύβρεως. Αντιπροσωπεύει την ξεπερασμένη πια τάξη πραγμάτων της περιόδου μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ή ταυτίζεται με τη σημαία του ιμπεριαλισμού. Διαφορετικά συναισθήματα προξενεί αν κάποιος τη δει έξω από μια βάση στην Πολωνία και αλλιώς είναι αν την εντοπίσει κάπου στο Ιράκ. Ένας ιαπωνικός αλιευτικός στόλος στα ανοιχτά της Ταϊβάν δεν θα αμφισβητήσει το δικαίωμα ενός αεροπλανοφόρου που πλέει υπό την Αστερόεσσα να διέλθει από τα θαλάσσια ύδατα, όπως θα έκανε αντίθετα στη θέση του ένας κινεζικός στόλος. Το εύρος της απόκλισης στην αντιμετώπισή της είναι τέτοιο που ορισμένοι αντιαμερικανοί, ιδίως αυτοί που ανήκουν στην ευρωπαϊκή ακροαριστερά, την απεικονίζουν ακόμα και με οβάστικες

αντί για αστέρια, επιδεικνύοντας τη δική τους άγνοια της ιστορίας, και αποκαλούν την Αμερική «Αμέρικα». Δεν έχουν όμως ουδεμία σχέση με το πλήθος κόσμου ανά την υφήλιο που θαυμάζει τις ΗΠΑ και που, όταν έρθει η δύσκολη ώρα, τον Θείο Σαμ θα καλέσει σε βοήθεια.

Για τους ίδιους τους Αμερικανούς, η θέα της σημαίας τους στο εξωτερικό αποτελεί μια υπενθύμιση του μεγέθους της εμπλοκής τους στον κόσμο, της ιστορίας της συμμετοχής τους σε διάφορους πολέμους. Η κριτική που ασκείται προς τη σημαία τους τροφοδοτεί το αιώνιο δίλημμα του πολιτικού διαλόγου στο εσωτερικό των ΗΠΑ μεταξύ απομονωτισμού και παρεμβατισμού. Ο πρόεδρος Μπους έστειλε αμερικανικά στρατεύματα σε νέους πολέμους στο εξωτερικό, ο πρόεδρος Ομπάμα προσπάθησε να τα φέρει πίσω. Στην πορεία, ο Ομπάμα συνειδητοποίησε την πολυπλοκότητα της εξωτερικής πολιτικής και κατέληξε να έχει εμπλακεί στρατιωτικά σε περισσότερες χώρες απ' ό,τι ο προκάτοχός του. Αυτό που θα διαπιστώνει κάθε φορά ο εκάστοτε διάδοχος του εκάστοτε προέδρου είναι ότι η δύναμη της Αμερικής, καλώς ή κακώς, είναι τέτοια που καθιστά την παρουσία της στο διεθνές στερέωμα αναγκαία.

Οι Αμερικανοί τιμούν τη σημαία τους όπως πολύ λίγοι άλλοι άνθρωποι στον κόσμο. Τα χρώματά της είναι το κυριότερο σύμβολο της εθνικής τους ταυτότητας, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις η Ασερόεσσα θεωρείται ακόμα και μορφή τέχνης. Ο Τζάσπερ Τζονς έχει αφιερώσει μεγάλο μέρος της καλλιτεχνικής του καριέρας απεικονίζοντάς την άλλοτε με πινέλο, άλλοτε με μολύβι κι άλλοτε με χαλκό, αλλά και αποτυπώνοντάς την πάνω σε διάφορες επιφάνειες. Για τον ίδιο, είναι μια εικόνα που δεν προσφέρεται ούτε για προβολή ούτε για δυσφήμιση, απλά η καθαρότητα της δύναμης που εκπέμπει και τα συναισθήματα που προκαλεί τον εμπνέουν ως καλλιτέχνη. Ο Άντι Γουόρχολ επίσης πήρε την αμερικανική σημαία και τη χρησιμοποίησε δημιουργικά στη δική του οπτική απεικόνιση της χώρας και των στοιχείων που τη χαρακτηρίζουν. Για παράδειγμα, πήρε τη φωτογραφία που έβγαλε ο Μπαζ Όλντριν τον Νιλ Άρμστρονγκ στο φεγγάρι δίπλα στη σημαία, τη συνδύασε αρμονικά με άλλες φωτογραφίες αυτού του κοσμοϊστορικού ταξιδιού και την έβαψε ολόκληρη, μαζί με τη σημαία,

σε ροζ και μπλε αποχρώσεις. Η τέχνη του Γουόρχολ ποτέ δεν είχε ανοιχτά πολιτική χροιά, αλλά στη σκηνή αυτή αναγνώρισε, πέρα από μια εκπληκτική στιγμή στην ιστορία, και το μοναδικό χρονικό πλαίσιο στο οποίο δημιουργήθηκε. Η ψυχεδελική φύση της μεταξοτυπίας συμπλήρωνε την τεχνολογική λάμψη του ιστορικού γεγονότος στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Η σημαία είχε ακόμα περίοπτη θέση στο πιο επιτυχημένο άλμπουμ του Μπρους Σπρίνγκστιν με τίτλο *Born in the USA*. Διάφορες εικασίες έγιναν γύρω από τις προθέσεις του εξωφύλλου του άλμπουμ και του πολιτικού μηνύματος που ήθελε να περάσει. Όπως δήλωσε ο Σπρίνγκστιν σε μια συνέντευξή του στο περιοδικό *Rolling Stone*: «Η σημαία είναι μια εικόνα με πανίσχυρη δύναμη και όταν αυτή απελευθερωθεί δεν ξέρεις τι να περιμένεις».

Στο μέτωπο της πολιτικής, η σημαία χρησιμοποιήθηκε με φοβερά αποτελέσματα στην προεκλογική τηλεοπτική καμπάνια του Ρόναλντ Ρέιγκαν το 1984 με σύνθημα «Πρωί στην Αμερική». Προς το τέλος του τηλεοπτικού σποτ διάρκειας πενήντα εννέα δευτερολέπων, ο αφηγητής λέει την κεντρική ατάκα, «Είναι ξανά πρωί στην Αμερική», και ύστερα μερικά νεαρά παιδιά –το μέλλον της χώρας του Θεού Σαμκοιτάζουν με θαυμασμό την έπαρση της Αστερόεσσας ενώ ανατέλλει μια νέα ημέρα, μια ημέρα ελπίδας. Η χρησιμοποίηση της ανατολής, της σημαίας και της προσδοκίας για ένα λαμπρότερο μέλλον άγγιξαν τη συλλογική συνείδηση ενός έθνους που ανάρρωνε ακόμη από τον Πόλεμο του Βιετνάμ και αναζητούσε τον εαυτό του μετά την προεδρία Κάρτερ της περιόδου 1977-1981, στη διάρκεια της οποίας η χώρα ταπεινώθηκε από το Ιράν με την κρίση των ομήρων στην αμερικανική πρεσβεία στην Τεχεράνη.

Αφού πρώτα κοίταζαν με θαυμασμό τη σημαία να κυματίζει στην μπροσινή αυλή του σπιτιού τους, τα παιδιά πήγαιναν στη συνέχεια στο σχολείο και απήγγελλαν όλα μαζί τον όρκο: «Ορκίζομαι να φυλάττω πίστη στη σημαία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και στη Δημοκρατία, που ανυπροσωπεύει ένα έθνος υπό τον Θεό, αδιαίρετο, με ελευθερία και δικαιοσύνη για όλους». Ο Όρκος της Πίστης, ο οποίος δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 1892, διαδόθηκε σταδιακά σε ολόκληρη τη χώρα και συνέβαλε στη διάπλαση της εθνικής ταυτότητας

στον απόηχο του εμφυλίου πολέμου και σε μια περίοδο με υψηλούς ρυθμούς μετανάστευσης. Η σημαία αξιοποιήθηκε για την προώθηση της αφοσίωσης και της ενότητας σε μια διχασμένη και πλουραλιστική χώρα. Έκτοτε, γενιές Αμερικανών κάθε πρωί στέκονται προσοχή, με το χέρι στη καρδιά, απουίνοντας φόρο τιμής στο σύμβολο του έθνους. Ο Όρκος της Πίστης έλαβε επίσημο χαρακτήρα όταν υιοθετήθηκε ο Κώδικας της Εθνικής Σημαίας στο Συνέδριο Εθνικής Σημαίας το 1923, με είκοσι οχτώ πολιτείες να τον έχουν ήδη ως τότε ενσωματώσει στις σχολικές εκδηλώσεις τους, και πέρασε ως επίσημος νόμος του κράτους από το Κογκρέσο το 1942. Το 1943 κρίθηκε αντισυνταγματική η υποχρεωτική ορκοδοσία, αλλά δεν έπαψε να είναι ευρύτατο φαινόμενο σε ολόκληρη τη χώρα και σχεδόν χωρίς ανάλογο σε άλλες σύγχρονες δημοκρατίες.

Καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας, αυτό το μικρό χρωματιστό πανί ανεμίζει στο φύσημα του αγέρα από τη μια άκρη της χώρας ως την άλλη, σε κάθε κατάσταση, σχολείο, χώρο εργασίας και δημόσια υπηρεσία. Κι όταν πέσει το σκοτάδι, εφόσον προβλέπεται υποστολή της σημαίας, τότε αυτή γίνεται χωρίς βιασύνη, συχνά ακολουθώντας πιστά το πρωτόκολλο και με αυστηρή προσήλωση στο τελετουργικό, διασφαλίζοντας ότι κανένα σημείο της δεν θα αγγίξει το έδαφος και ότι θα την υποδεχτούν «με προσμονή χέρια απλωμένα». Ο Κώδικας της Σημαίας λέει τα εξής: «Ο εθιμικός κανόνας προβλέπει η ανάρτηση της σημαίας να γίνεται από την ανατολή έως τη δύση του ηλίου επί κυρίου ή σταθερού ιστού σε εξωτερικό χώρο. Ωστόσο, όταν το ζητούμενο είναι η ανάταση του πατριωτικού πνεύματος, η ανάρτηση της σημαίας μπορεί να γίνεται επί εικοσιτετραώρου βάσεως, εφόσον είναι κατάλληλα φωτισμένη τις νυχτερινές ώρες». Υπάρχουν οχτώ σημεία υπαγόμενα στην κρατική δικαιοδοσία όπου η σημαία ανεμίζει διαρκώς. Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται το Εθνικό Μνημείο Οχυρού ΜακΧένρι στη Βαλτιμόρη, το Μνημείο της Ίβο Τζιμα του Σώματος των Πεζοναυτών στο Άρλινγκτον, ο Λευκός Οίκος και τα τελωνειακά σημεία εισόδου στα σύνορα της χώρας.

Πολλοί Αμερικανοί θεωρούν τη σημαία τους ένα είδος ιερού συμβόλου. Εκπροσωπεί αυτό που οι ίδιοι περιγράφουν ως «ένα έθνος

υπό τον Θεό» και οι Αμερικανοί πολιτικοί συχνά παραφράζουν ρήσεις του Χριστού, προάγοντας την ιδέα ότι η Αμερική είναι «η υπέρλαμπρη πόλη επί του όρους κειμένη».* Σε κάθε περίπτωση, η αμερικανική σημαία έχει γίνει το θέμα τραγουδιών, ποιημάτων, βιβλίων και έργων τέχνης. Για τους Αμερικανούς, αντιπροσωπεύει την παιδική τους ηλικία, τα όνειρά τους, την εξέγερσή τους κατά της τυραννίας και τώρα τις ελευθερίες τους. Η ιστορία της σημαίας είναι η ιστορία της ίδιας της Αμερικής και τα αισθήματα που τρέφουν οι πολίτες της χώρας γι' αυτή αντιπροσωπεύουν την ιστορία ενός έθνους. Καμία άλλη σημαία δεν έχει την αναγνώριση της οποίας χαίρει η Αστερόεσσα, ούτε το εύρος αρνητικών και θετικών συναισθημάτων που εμπνέει.

Χρειάστηκαν 183 χρόνια και αρκετές παραλλαγές για να πάρει τη μορφή με την οποία την ξέρουμε σήμερα. Η παρούσα εκδοχή με τα πενήντα πεντάκτινα αστέρια, που αντιπροσωπεύουν τις πενήντα πολιτείες της Ένωσης, μπορεί να μην είναι και η τελευταία. Τα πρωτότυπα σχέδια της σημαίας ανάγονται στα μέσα της δεκαετίας του 1760, πριν από τη γένεση του έθνους, και ακόμα και σήμερα αντηχεί ο ανύλαλος εκείνης της εποχής στο συντηρητικό Κίνημα του Τσαγιού. Τα μέλη του έχουν πάρει το όνομά τους από τους «Υιούς της Ελευθερίας», οι οποίοι το 1773 έριξαν στο λιμάνι της Βοστώνης 342 βρετανικά μπαούλα γεμάτα με τσάι, διαμαρτυρόμενοι για την άδικη φορολόγηση. Χάρη στο γεγονός αυτό, το οποίο έμεινε γνωστό στην ιστορία ως το Κίνημα του Τσαγιού της Βοστώνης, η Μασαχουσέτη αναγνωρίστηκε ως πατρίδα των «Πατριωτών» ενάντια στους Βρετανούς, οι οποίοι θεωρούνταν ολοένα και περισσότερο αλλοδαποί. Οι Υιοί της Ελευθερίας είχαν μια σημαία με εννέα λευκές και κόκκινες οριζόντιες λωρίδες και πιστεύεται, χωρίς να έχει αποδειχθεί, ότι το βασικό σχέδιο της Αστερόεσσας είναι εμπνευσμένο απ' αυτή.

Κατά τις πρώτες αψιμαχίες μεταξύ των Βρετανών και της αποικιακής πολιτοφυλακής στον Αμερικανικό Πόλεμο της Ανεξαρτησίας, οι επαναστατημένοι στρατιώτες πολεμούσαν υπό μια σημαία που ήταν

* Πρόκειται για μια φράση από το Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο, η οποία χρησιμοποιείται συχνά στην αγγλική γλώσσα (Υμείς εστέ το φως του κόσμου. Ου δύναται πόλις κρυβήναι επάνω όρους κειμένη, 5:14). (ΣτΜ)

γνωστή ως Ηπειρωτική, ή αλλιώς ως σημαία της Μεγάλης Ένωσης. Είχε δεκατρείς εναλλασσόμενες κόκκινες και λευκές λωρίδες, συμβολίζοντας έτσι τις δεκατρείς επαναστατημένες αποικίες. Στις 4 Ιουλίου 1776 το Κογκρέσο κήρυξε την ανεξαρτησία της χώρας από τη Μεγάλη Βρετανία κι έναν χρόνο αργότερα ψήφισε τον πρώτο από τους τρεις βασικούς Νόμους Περί της Σημαίας. Η Ναυτική Επιτροπή του Δεύτερου Ηπειρωτικού Κογκρέσου υιοθέτησε ένα ψήφισμα με το οποίο «Απεφάνθη ότι η σημαία των Ηνωμένων Πολιτειών αποτελείται από δεκατρείς λωρίδες, εναλλάξ κόκκινες και λευκές· ότι η Ένωση αποτελείται από δεκατρία αστέρια, λευκά σε μπλε φόντο, αναπαριστώντας έναν νέο αστερισμό». Οι δύο χρήσεις του αριθμού δεκατρία δήλωναν τις δεκατρείς ανεξάρτητες πλέον αποικίες, οι οποίες απάρτιζαν τις νεοσυσταθείσες (αλλά όχι τόσο λαμπερές ακόμη) Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Ωστόσο, ο Νόμος Περί της Σημαίας δεν διευκρίνιζε ποιος τύπος αστεριού έπρεπε να χρησιμοποιηθεί, ούτε αν οι λωρίδες έπρεπε να είναι κάθετες ή οριζόντιες, και ακόμα και σήμερα η σημαία κάποιες φορές κρέμεται κάθετα, καθώς δεν θεωρείται λάθος. Γιατί επιλέχθηκαν τα αστέρια; Την εποχή εκείνη δεν δόθηκε κάποια εξήγηση, αλλά μια έκδοση της Βουλής των Αντιπροσώπων το 1977 αναφέρει ότι «Το αστέρι είναι ένα σύμβολο των ουρανών και του θείου σκοπού στον οποίο έχει ταχθεί ο άνθρωπος από αμνημονεύτων χρόνων».

Ούτε για τον συμβολισμό των χρωμάτων που επιλέχθηκαν δόθηκε κάποια εξήγηση. Ωστόσο, ταιριάζουν με τα χρώματα του Εθνόσημου των Ηνωμένων Πολιτειών, ο σχεδιασμός του οποίου παραγγέλθηκε από το Κογκρέσο το 1776. Στην επιτροπή που το ανέλαβε ζητήθηκε ο σχεδιασμός του εμβλήματος να παραπέμψει στις αξίες που πρόβλεψαν οι Ιδρυτές Πατέρες. Η επιτροπή επέλεξε το κόκκινο, το λευκό και το μπλε και το Εθνόσημο υιοθετήθηκε το 1782. Κατά την παρουσίασή του στο Ηπειρωτικό Κογκρέσο, ο γραμματέας Τσαρλς Τόμσον δήλωσε ότι τα χρώματά του «είναι αυτά που χρησιμοποιούνται στη σημαία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Το λευκό συμβολίζει την καθαρότητα και την αγνότητα. Το κόκκινο, τη γενναιότητα και την ανδρεία και το μπλε... συμβολίζει την επαγρύπνηση, την αποφασιστικότητα και

τη δικαιοσύνη». Ακόμη χρησιμοποιείται για την πιστοποίηση της γνησιότητας κάποιων ομοσπονδιακών εγγράφων και απεικονίζεται στα αμερικανικά διαβατήρια.

Θα νόμιζε κανείς ότι αυτή είναι η μοναδική εξήγηση, αλλά από τη στιγμή που ανήκει σε κάθε πολίτη ξεχωριστά, ο κάθε Αμερικανός είναι ελεύθερος να ερμηνεύσει τα χρώματά της όπως αυτός επιθυμεί. Κάποιοι λένε ότι το κόκκινο είναι για το αίμα των πατριωτών που έπεσαν στον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας, άλλοι λένε ότι είναι για όλους εκείνους που θυσιάστηκαν για την πατρίδα. Δεν αποκλείεται βέβαια η έμπνευση για το κόκκινο, το λευκό και το μπλε να προήλθε από τα χρώματα της βρετανικής σημαίας, αλλά αυτή η ερμηνεία δεν θα είναι μάλλον το ίδιο ευπρόσδεκτη στη γη των ελευθέρων πλέον.

Η ταυτότητα του σχεδιαστή της αρχικής σημαίας παραμένει άγνωστη. Ο θρύλος θέλει πίσω από το πρώτο σχέδιο να βρίσκεται μια μοδίστρα ονόματι Μπέτσι Ρος, η οποία έφτιαχνε σημαίες για το ναυτικό της Πενσιλβάνια. Αυτό τουλάχιστον δήλωσε ο εγγονός της σε ένα συνέδριο της Ιστορικής Κοινότητας στη Φιλαδέλφεια το 1870. Υπάρχει ωστόσο κι ένα τιμολόγιο που έχει κοπεί στο Κογκρέσο από κάποιον Φράνσις Χόπκινσον, ο οποίος επέμενε ότι ως αντάλλαγμα για τον σχεδιασμό της σημαίας τού οφείλονταν «δύο βαρέλια μπίρας». Η τελική ετυμολογία εκκρεμεί ακόμη.

Μερικά χρόνια αργότερα ανέκυψε ένα πρόβλημα. Το 1791 το Βερμόντ προσχώρησε στην Ένωση και τον επόμενο χρόνο έκανε το ίδιο και το Κεντάκι. Αυτό οδήγησε στον Νόμο Περί της Σημαίας του 1794, ο οποίος προέβλεπε ότι για κάθε νέα πολιτεία που θα προσχωρούσε στην Ένωση θα προστίθεντο στη σημαία ένα αστέρι και μία λωρίδα. Αυτή η σημαία έμελλε να μείνει γνωστή ως Αστερόεσσα, χάρη στο ποίημα που έγινε ο εθνικός ύμνος της Αμερικής – για το οποίο θα γίνει λόγος αργότερα.

Μέχρι το 1818 η σημαία είχε περισσότερες λωρίδες κι από μια ζέβρα, με δεκαοχτώ πολιτείες να έχουν ήδη προσχωρήσει στην Ένωση και το Μείν και το Μιζούρι να βρίσκονται καθ' οδόν. Έτσι, ψηφίστηκε ο Τρίτος Νόμος Περί της Σημαίας, ο οποίος διατηρούσε μεν την ιδέα της προσθήκης ενός αστεριού για κάθε νέα πολιτεία, αλλά επέστρεφε

στο αρχικό σχέδιο με τις δεκατρείς λωρίδες για τις αρχικές δεκατρείς πολιτείες. Το Κογκρέσο όμως δεν είχε προσδιορίσει ακόμη ποιον τύπο αστεριού θα υιοθετούσε, με αποτέλεσμα τον δέκατο ένατο αιώνα να υπάρχουν πολλές διαφορετικές εκδοχές της σημαίας στα μουσεία ανά τη χώρα. Το 1912 ο πρόεδρος Ταφτ πέρασε ένα νομοσχέδιο που προσδιόριζε επακριβώς πώς έπρεπε να είναι η σημαία με τα (μέχρι τότε) σαράντα οχτώ αστέρια και η οποία, πέρα από την προσθήκη δύο επιπλέον αστεριών, είναι ίδια με αυτή που βλέπουμε σήμερα.

Αν και με πολύ λιγότερα αστέρια, η σημαία του 1792 είναι αυτή που ενέπνευσε τον Αμερικανό δικηγόρο και ποιητή Φράνσις Σκοτ Κι να συνθέσει το 1814 την περίφημη ωδή του, η οποία έγινε ο εθνικός ύμνος της χώρας, όχι όμως νωρίτερα από το 1931. Το ποίημα αποτελεί το κλειδί για να κατανοήσουμε το πώς και γιατί η σημαία καθήλωσε τη λαϊκή φαντασία. Πώς ένα απλό –σχεδόν τυχαίο– σχέδιο, το οποίο επινοήθηκε πάνω στον πυρετό της επανάστασης, κατόρθωσε με το πέρασμα του χρόνου να ενσαρκώσει τις υψηλότερες αξίες του πιο ισχυρού έθνους του πλανήτη.

Έμπνευση για τον ύμνο αποτελεί μια σύρραξη που δεν προκάλεσαν οι Βρετανοί. Αυτοί πολεμούσαν τους Γάλλους στους Ναπολεόντειους Πολέμους και η σύρραξη εξαπλώθηκε στον Νέο Κόσμο επειδή περιστασιακά λεηλατούσαν αμερικανικά πλοία. Ο πρόεδρος Μάντισον άδραξε την ευκαιρία να κηρύξει πόλεμο στη Βρετανία το 1812. Δυστυχώς για τον Μάντισον, ο Ναπολέων τα θαλάσσωσε, χάνοντας τον πόλεμο που έδινε εναντίον σχεδόν ολόκληρης της Ευρώπης, και εξορίστηκε το 1814, αφήνοντας ανοιχτό τον δρόμο στην τότε υπερδύναμη να τα βάλει με τη χώρα που έμελλε τελικά να πάρει τη θέση της.

Μέχρι το 1814 τα στρατεύματα των Βρετανών είχαν πυρπολήσει τον Λευκό Οίκο και τα πλοία τους ήταν αγκυροβολημένα έξω από τις ακτές της Βαλιμόρνης, έτοιμα να βομβαρδίσουν το Οχυρό ΜακΧένρι, τη σημαντικότερη οχύρωση της πόλης. Όπως και έκαναν. Κατά ριπάς. Λίγο πριν ξεκινήσει η επίθεση, εμφανίστηκε ο Φράνσις Σκοτ Κι πάνω σε μια βάρκα, αρμενίζοντας μπροστά από τον πανίσχυρο βρετανικό στόλο και ζητώντας την απελευθέρωση κάποιων κρατουμένων. Στο τέλος πέτυχε τον σκοπό του, αλλά επειδή μπορεί στο μεταξύ να είχε

δει τις προεργασίες της επίθεσης, οι Βρετανοί θεώρησαν φρόνιμο να τον κρατήσουν μαζί τους για μερικές ημέρες έως ότου κατεδαφίσουν το οχυρό.

Ξεκινώντας στις 06:30 της 13ης Σεπτεμβρίου 1814, με τον Κι στο κατάστρωμα ενός από τα πλοία, έριξαν τις πρώτες από τις συνολικά 1.500 βόμβες και 800 ρουκέτες εναντίον των οχυρώσεων της πόλης. Κατά το μεγαλύτερο μέρος των επόμενων είκοσι πέντε ωρών, ο Κι προσπαθούσε να διακρίνει ανάμεσα στους καπνούς και στις εκρήξεις αν η τεράστια αμερικανική σημαία του οχυρού ανέμιζε ακόμη ή αν οι βομβαρδισμοί είχαν ανοίξει τον δρόμο στις βρετανικές χερσαίες δυνάμεις ώστε να εισβάλουν και να υψώσουν τη δική τους.

Η επίθεση αποδείχθηκε παταγώδης αποτυχία. Το οχυρό άντεξε στους βομβαρδισμούς και η αμερικανική πλευρά κατέγραψε μόλις τέσσερις απώλειες. Ο Κι είχε στυλωμένο το βλέμμα του στην Αστερόεσσα, η οποία φούσκωνε με το πρωινό αγέρι. Έγραψε τον ύμνο την ίδια ώρα και στιγμή πάνω στο κατάστρωμα ενός βρετανικού πολεμικού πλοίου: «Και η κόκκινη λάμψη των πυραύλων, οι βόμβες που 'σκαγαν στον αέρα απέδειξαν μες στη νύχτα ότι η σημαία μας ήταν ακόμη εκεί». Η πρώτη στροφή τελειώνει ερωτηματικά, καθώς δεν ήταν ακόμη βέβαιος για την επικράτηση των ΗΠΑ: «Πες, τάχα, κυματίζει η αστερόεσσα κείνη σημαία και τώρα, πάνω απ' τη γη των ελευθέρων και των γενναίων τη χώρα;» Τις αμέσως επόμενες εβδομάδες, οι σίχοι τυπώθηκαν και μοιράστηκαν από τη Βαλιμόρη σε κάθε γωνιά των Ηνωμένων Πολιτειών. Μετά από τόσα χρόνια, αυτό το ερωτηματικό μοιάζει πια περιττό για μια Αμερική γεμάτη αυτοπεποίθηση.

Η αυθεντική σημαία που βγήκε αλώβητη από τον βομβαρδισμό του Οχυρού ΜακΧένρι βρίσκεται από το 1907 στο Εθνικό Μουσείο Αμερικανικής Ιστορίας του Ινστιτούτου Σμιθσόνιαν. Τώρα κρέμεται πλέον σε μια αίθουσα με ελεγχόμενο οξυγόνο και χαμηλό φωτισμό για την καλύτερη διατήρησή της. Υπό αυτή τη σημαία πολέμησαν οι Αμερικανοί, κατά το πολεμικό εμβατήριο των Πεζοναυτών: «Από τα ανάκτορα του Μοντεζούμα ως τις ακτές της Τρίπολης».

Πριν απ' αυτό, όμως, πολέμησαν μεταξύ τους.

Στη διάρκεια του Αμερικανικού Εμφυλίου Πολέμου (1861-1865),

οι Βόρειοι πολέμησαν υπό διάφορες παραλλαγές της Αστερόεσσας και το προσωνύμιο «Old Glory» (Παλαιά Δόξα) προέρχεται από μια εξ αυτών. Ένας απόστρατος κυβερνήτης πολεμικού πλοίου του Βορρά, ο Ουίλιαμ Ντράιβερ, αποκαλούσε από καιρό με αυτό το όνομα τη σημαία που είχε στο καράβι του. Στον πόλεμο βρέθηκε στο Νάσβιλ του Τενεσί, όπου δυνάμεις της Συνομοσπονδίας απαιτούσαν την παράδοσή της, για να λάβουν την ακόλουθη απάντηση: «Αν θέλετε τη σημαία μου, θα πρέπει να την πάρετε πάνω απ' το πώμα μου». Η σημαία φυλάχθηκε μέχρις ότου δυνάμεις της Ένωσης από το 6ο Σύνταγμα του Οχάιο κατέλαβαν την πόλη και παρέλαβαν τη σημαία από τον κ. Ντράιβερ. Το 6ο Σύνταγμα υιοθέτησε αργότερα το προσωνύμιο «Old Glory» και η ιστορία έκανε τον γύρο της χώρας. Ο κυβερνήτης Ντράιβερ είναι θαμμένος στο Νάσβιλ και ο τάφος του είναι από τα λίγα σημεία όπου η αμερικανική σημαία μπορεί να ανεμίζει επίσημα είκοσι τέσσερις ώρες το εικοσιτετράωρο.

Οι Βόρειοι είχαν τη σημαία τους, αλλά οι δυνάμεις των νότιων πολιτειών είχαν κι αυτές τη δική τους – στην πραγματικότητα, υπήρχαν αρκετές παραλλαγές κι αυτή που έχει γίνει σήμα κατατεθέν του Νότιου ξεκίνησε αρχικά ως πολεμικό λάβαρο και όχι ως η επίσημη σημαία της Συνομοσπονδίας. Έμεινε γνωστή ως η σημαία της Συνομοσπονδίας (καθώς επίσης ως σημαία των Ντίξι [Dixie] ή Νότιος Σταυρός) και είχε έναν μπλε διαγώνιο σταυρό διακοσμημένο με λευκά αστέρια πάνω σε κόκκινο φόντο. Οι βόρειες πολιτείες κέρδισαν μεν τον πόλεμο, αλλά πολλοί Νότιοι συνέχισαν να ανεμίζουν τη σημαία της Συνομοσπονδίας σε διάφορες συναντήσεις, εκδηλώσεις και κηδείες. Αποτελούσε ένδειξη τιμής στους πεσόντες του εμφυλίου, αλλά και σημείο αναφοράς μιας διακριτής νότιας κουλτούρας. Ωστόσο, ταυτίστηκε επίσης με όσους Νότιους πολέμησαν για να υπερασπιστούν τη δουλεία και οι οποίοι, μετά το τέλος του εμφυλίου, κατέβαλλαν κάθε προσπάθεια για να διασφαλίσουν ότι ο μαύρος πληθυσμός θα υπόκειτο σε ρατσιστικές νομοθεσίες που είχαν ως σκοπό να τους εμποδίσουν να απαλλαγούν από το καθεστώς της δουλείας. Ανάμεσά τους ήταν και οι διαβόητοι νόμοι «Jim Crow», οι οποίοι πρακτικά εμπόδιζαν πολλούς μαύρους να ψηφίσουν. Ωστόσο, μόλις στα τέλη της δεκαετίας του 1940

η σημαία των Ντίξι αναγνωρίστηκε ως το πιο απροκάλυπτο σύμβολο αυτής της κατάστασης, πρώτα στο εσωτερικό της Αμερικής και ύστερα παγκοσμίως. Αν παρακολουθήσετε την επική ταινία του βωβού κινηματογράφου του 1915 *Η Γέννηση ενός Έθνους* του Ντέιβιντ Γ. Γκρίφιθ, που έγινε μεγάλη εισπρακτική επιτυχία, θα δείτε ότι, παράλληλα με τα αλληπάλληλα ρατσιστικά στερεότυπα για τους μαύρους Αμερικανούς, σε πολλές σκηνές απεικονίζονται πορείες της οργάνωσης Κου Κλουξ Κλαν, η οποία δημιουργήθηκε μετά τον εμφύλιο πόλεμο. Παρ' όλα αυτά, σε καμία απ' αυτές τις σκηνές δεν διακρίνεται η σημαία της Συνομοσπονδίας, αλλά ούτε και νωρίτερα στις σκηνές μάχης του εμφυλίου.

Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο παρατηρήθηκε ραγδαία αύξηση των οπαδών της λευκής υπεροχής, ειδικά στον Νότιο, και σταδιακά η Κου Κλουξ Κλαν υιοθέτησε το συγκεκριμένο έμβλημα. Το 1948 το Δημοκρατικό Κόμμα των Δικαιωμάτων των Πολιτειών υιοθέτησε ως σύμβολό του τη σημαία της Συνομοσπονδίας, επιχειρώντας έτσι να συσπειρωθεί γύρω από τον φυλετικό διαχωρισμό και εναντίον του νεοπαγούς κινήματος ατομικών δικαιωμάτων. Το Άρθρο 4 του καταστατικού του κόμματος, που αποκλήθηκε «Ντιξικράτες» (Dixiecrats), δήλωνε το εξής: «Τασσόμαστε υπέρ του φυλετικού διαχωρισμού».

Παρά την αρνητική ταύτιση, στη δεκαετία του 1950 η σημαία άρχισε να εμφανίζεται ολοένα και πιο συχνά ως πολιτισμικό σύμβολο. Για κάποιους αποειλούσε απλώς έναν τρόπο προσδιορισμού της πολιτισμικής τους κληρονομιάς και της περηφάνιας για τον τόπο τους, καθώς κι ένα σημείο αναφοράς του εμφυλίου πολέμου. Χρησιμοποιήθηκε ευρέως στη διαφήμιση και στη μαζική κουλτούρα. Για παράδειγμα, η μακροχρόνια τηλεοπτική σειρά *Dukes of Hazzard* έχει ως θέμα δύο ξαδέλφια που τριγυρίζουν στην Πολιτεία της Τζόρτζια με ένα φτιαγμένο Dodge Charger, στο οποίο έχει δοθεί το παρατσούκλι «Στρατηγός Λι» από τον διάσημο ήρωα του εμφυλίου. Η πρόθεση δεν ήταν να δείξει ότι οι Ντιουκς υποστήριζαν τον φυλετικό διαχωρισμό, απλώς ότι ήταν «καλά παιδιά» από τον Νότιο.*

* Το όνομα του τραγουδιού τίτλων της σειράς ήταν «Good Ol' Boys». (ΣτΜ)